

مطالعات جغرافیائی در باره ایران

شناخت جغرافیائی ایران (طبیعی، سیاسی، انسانی، تاریخی) در سه مؤسسه جغرافیایی مهم جهان، بیش از جاهای دیگر پیشرفت کرده است و ما در اینجا به معرفی آنها می‌پردازیم:

-۱-

Tubinger Atlas des Vorderen Orient

آنکه کارش در زمینه تاریخی است مؤسسه اطلس تاریخی خاورمیانه وابسته به دانشگاه توپینگن آلمان است که با نشانه اختصاری TAVO شناخته می‌شود (Tubinger Atlas des Vorderen Orient). این مؤسسه در راه آماده‌سازی اطلس تاریخی ممالک و ملت‌های خاورمیانه بناچار به تحقیقات و مطالعات تاریخی و جغرافیای تاریخی می‌پردازد. و تاکنون چند کتاب درباره ایران منتشر کرده است. نخستین آنها درباره وضع تاریخی بندرعباس و هرمز است.

□ G. Schweizer. — Bandar 'Abbas und Hormoz. 1972. 35s.

دیگری درباره مدرسه‌های مذهب شافعی ایران در قرن هشتم هجری است.

□ H. Halm. — Die Ausbreitung der schafi'itischen Rechtsschule von den Anfängen bis zum 8./14. Jahrhundert. 1974. 340s.

دیگری تحقیقی است درباره بختیارپا. وقتی که این کتاب را با کتاب گارتویت امریکایی و کتاب دیگر فرانسوی* که اخیراً نشر شده است در کنار هم مطالعه کنیم مجموعه‌ای از اطلاعات و رسیدگی‌های علمی جامعه‌شناسی و تاریخی به دست می‌آید. نام کتاب منتشر شده توسط اطلس تاریخی توپینگن چنین است:

□ D. Ehmman. — Bakhtiyaren — Persische Bergnomaden in Wandel der Zeit. 1975. 189s.

دیگری درباره مسائل توسعه صنعتی در ایران.

□ W. Korby. — Problem der industriellen Entwicklung und Konzentration in Iran. 1977. 216s.

دیگری کتابی است مفصل در معرفی تاریخی و اجتماعی و اقتصادی بازار اصفهان.

□ H. Gaube und E. Wirth. — Der Bazar von Isfahan. 1978. 315p.

مطالعه و تحقیق جغرافیایی تاریخی آبادیها و شهرهای ایران در عصر ایلخانان است و یافتن هر یک از آنها در مراجع و متون قدیم.

D. Krawulsky — Iran. Das Reich der Ilkhane. Eine topographisch-historische Studie. 1978. 708s.

* — G.R. Garthwaite — Khans and Shahs. A documentary analysis of the Bakhtiyari in Iran. 1982. 220p.

— J. P. Digard. — Techniques des nomades Boxtiyari d'Iran. 1981. 300p.

-۲-

Department of Geography. University of Durham.

مرکز معتبر دیگری که به تحقیقات مربوط به جغرافیای ایران علاقه‌مندی بسیار دارد، گروه جغرافیای دانشگاه دارم انگلستان است. این گروه در چند مجموعه از انتشارات خود کتابهای کوچک و بزرگی درباره ایران نشر کرده است که مشخصات آنها چنین است. درباره یافت شهری و مسائل اجتماعی شهر کاشان کتابی به نام زیر نشر کرده‌اند:

- V. F. Castello. — Kashan, a city and region of Iran. 1976. 169p.
در مجموعه نوشته‌های تحقیقی Research papers series دو کتاب تألیف کلارک یکی درباره شیراز و یکی درباره کرمانشاه انتشار داده‌اند و هر دو بمانند کتاب کاشان مربوط به مسائل یافت شهری و ترتیب اداره امور آنهاست.
- J.I. Clarke. — the Iranian City of Shiraz. 1963. 55p.
- J.I. Clarke and B.D. Clarke. — Kermanshah: An Iranian Provincial City. 1970
در مجموعه نوشته‌های گاهگاهی Occasional papers series دو کتاب از نوشته‌های آبوت منتشر شده است. یکی درباره اصول ارضی در دره شمالی دامغان و دیگری درباره آبادی مجن در میان کوههای البرز به طرف بسطام.
- A.J. Abbott. — the Land System of the Northern Damghan Valley, Elburz Mountains, Iran. 1970.
- A. J. Abbott. — Mojen: an Iranian Village in the Elburz. 1972. 54p.
در مجموعه انتشارات گاهگاهی Occasional publications هم دو رساله نشر شده است که یکی درباره رودخانه‌های ایران و زمان و میزان آبدهی است:
- P. Beaumont. — River Regimes in Iran. 1973. 29p.
نوشته دیگر از ا. مجتهدی (ایرانی) است درباره کشت برنج در شمال ایران.
- A. Mojtahedi. — Rice Growing in Northern Iran. 1979. 24p.

-۳-

Marburger Geographische Schriften

کارهای مؤسسه جغرافیایی دانشگاه ماربورگ (آلمان) چشمگیر و عالمانه است و مجموعه انتشاراتی دارند که به عنوان Morbrger Geographische Schriften نامگذاری شده و از سال ۱۹۵۱ تاکنون نود و دو کتاب مربوط به نواحی و ممالک مختلف عالم کتاب نشر کرده است. از آن میان آنچه را که به کشور و فرهنگ ما مربوط می‌شود یکبار آقای پرت فراگتر بعضی از آنها را در همین مجله معرفی کرده است (شماره اول سال دهم) و اینک که درین صفحات کوشش شده است تا مجموعه‌های مؤسسه‌های دیگر معرفی شود در کنار آنها نام انتشارات مؤسسه ماربورگ بار دیگر آورده می‌شود. باید گفت که درین مؤسسه پرفسور اهلرس E. Ehlers توانسته است مباحث مربوط به جغرافیای ایران را گسترش دهد. او چند سال پیش مبتکر تشکیل سمینار خاصی درباره مسائل جغرافیایی ایران شد و از اکناف آلمان محققانی را که

در زمینه مطالب جغرافیائی ایران تحقیق می‌کنند بدان شهر فراخواند و هر یک خطابه‌ای علمی ایراد کرد.

- E. Ehlers (Hrsg.) — Beiträge zur Physischen Geographie Irans. 1974. 236s.
مطالعات درباره جغرافیای طبیعی ایران.
- E. Ehlers. — Traditionelle und moderne Formen der Landwirtschaft in Iran/G. Goodell — Agricultural production in a Traditional Village of Northern Khuzestan. 1975. 289s.

مجموعه دو نوشته: اشکال سنتی و امروزی کشاورزی در ایران/ محصولات کشاورزی در یک ده سنتی خوزستان

- M. Momeni — Malayer und sein Umland. 1976. 211s.
□ G. Stöber — Die Afshar. Nomadismus in Raum Kerman. 1978. 322s.
درباره افشارهای کوچ‌نشین در کرمان
- E. Ehlers — Beiträge zur Kulturgeographie des islamischen Orients 1979. 140s.

بررسی درباره جغرافیای مدنی ممالک اسلامی مشرق

- O. Meder — Klimaöologie und Seidlungsgang auf dem Hochland von Iran in vor — und frühgeschichtlicher Zeit. 1979. 221s.

آب و هواشناسی سرزمینهای مرتفع ایران

- M.E. Bonine — Yazd and its hinterland. 1980. 232s.
کتابی است درباره یزد و موضوع ارتباط اجتماعی و تجاری آبادیهای اطراف با خود شهر.

- G. Stöber — Die Sayad. Fischer in Sistan. 1981. 132s.
شناخت ماهیگیران سیستان که در ناحیه هامون به نام صیادها شناخته می‌شوند.
- B. Rist — Die Stadt Zabol. 1981. 245s.

مباحثی است در خصوص کشاورزی و جنبه‌های اجتماعی شهر زابل.

- M.A. Soltani — Thrani. — Handwerker und Handwerk in Esfahan. 1982. 150s.

آقای سلطانی تیرانی درین رساله وضع صنایع دستی اصفهان و کارگران این رشته‌ها را مورد بحث قرار داده است.

- M. Zia — Tavana. — Die Agrarlanschaft Iranisch — Sistans. 1983. 212s.
رساله آقای ضیاء توانا در موضوع کشاورزی و مباحث ارضی سیستان است.

—۴—

Historical Gazetteer of Iran

اکنون که سخن از مطالعات جغرافیایی درباره ایران در میان است از دو فعالیت دیگر هم باید یاد کرد.

یکی انتشار فرهنگ تاریخی آبادیهای ایران به زبان انگلیسی گردآوری و تألیف L. Adamec است که به نام Historical Gazetteer of Iran انتشار می‌یابد و تاکنون دو جلد از آن به نامهای تهران (و شمال غربی ایران)، مشهد (و شمال شرقی

ایران) انتشار یافته است. کتاب به ترتیب الفبایی نام آبادیهاست و ذیل هر یک اطلاعات مربوط جغرافیای تاریخی از متون و منابع تحقیقی و سفرنامه‌ها نقل شده است. عنوان و مشخصات دومین جلد آن چنین است.

مشهد و شمال شرقی ایران

Ludwig Adamec

Meshed and Nartheastern Iran. Graz, Akademische Druck. 1981. 708p.+ naps.

فهرست الفبایی نامهای جغرافیایی خراسان و ایران شمال شرقی است. پیش از این مجلد مربوط به تهران و مرکز ایران انتشار یافته بود. آدامک از «گازتس» افغانستان که به همین روال است تاکنون پنج مجلد را نشر داده است.

—

تحقیقات جغرافیائی بازن

دیگر انتشاراتی است که از طرف انجمن ایرانشناسی فرانسه در تهران در زمینه مردمشناسی و جنبه‌های جغرافیائی و عبارت است از:

M. Bazin. — Le Talech. 2 volumes.

طالش منطقه‌ای قومی در شمال ایران.

M. Bazin. — Gilan et Azarbayjan Oriental. Cartes et documents ethnographique.

رسالة کیلان و آذربایجان شرقی را مؤلف با همکاری برومبژ و اصغر عسکری و اصغر کریمی تألیف کرده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی